

чужу і як правило більш жорстоку державність. Причини на думку деяких дослідників, в константі соціального буття – Україна часто не вирішує своїх наболілих питань (або не знаходить ефективних рішень), а переживає їх. Так, в сфері демократії почали реалізацію російського варіанту керованої демократії, що в перспективі лише поглибило кризу і призвело до глибокого конфлікту [2, с. 74]

Досить перспективною є і дослідження співвідношення ментальності та її квінтесенції-духовності. Однією з фундаментальних засад, що характеризує українську ментальність, забезпечує її цілісність є релігійна складова, тісно пов'язана зі справжніми християнськими цінностями. Вони справляють смислороджущий вплив на культуру а відтак і на ментальність. Найбільш активно вивчення цього аспекту нашої духовності було зроблено в працях науковців української діаспори.

Таким чином, одним із найбільш перспективних підходів щодо дослідження особливостей політичного життя України є вивчення ментальності, яка проявляється перш за все через призму культурної традиції і стала базовим носієм сутнісних характеристик кожної конкретної цивілізації, в тому числі і української.

В науковому дискурсі домінує концепція, що сучасний український соціум змінює основні характеристики, а політичне життя України – це стан радикальних і масштабних суспільних трансформацій. Розпочато конструювання нової політичної і ментальної реальності, в центрі якої має бути особистість.

Список використаної літератури:

1. Попович М.В. Українська національна ментальність // Проблеми теорії ментальності. К., наукова думка, 2006, с. 232-240.
2. Калакура Я.С. та ін. Ментальний вимір української цивілізації. К., Генеза, 2007.

ПЕХНИК АЛЕВТИНА ВАЛЕНТИНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри політичних теорій, кандидат політичних наук, доцент

ТЕОРІЯ ІНСТИТУТІВ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН ДУГЛАСА НОРТА В РАМКАХ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Наприкінці ХХ століття американський вчений Дуглас Норт провів дослідження щодо ролі та принципів функціонування інститутів. На мою думку, підїзд, який було застосовано дослідником можна застосовувати в рамках дослідження політичних процесів, зокрема, в Україні.

Так, Норт визначає інститути як сукупність відповідних правил, це процедура відповідностей, моральна і етична поведінка індивідуумів в інтересах максимізації доходу. Тобто, на його думку, інститути – це розроблені людьми формальні (закони, конституції) і неформальні (договори і добровільно прийняті кодекси поведінки) обмеження, а також фактори примусу, що структурують їхню взаємодію. Всі разом вони утворюють спонукальну структуру суспільства. Головною функцією створених людьми інституцій (законів, постанов, угод, прав власності тощо) є економія трансакційних витрат і вони всі разом утворюють інституційну структуру економіки і суспільства. Разом з тим, створені людьми інституції не можна відчутти, побачити і навіть виміряти.

Як відомо, інституції можуть бути формальними і неформальними. До формальних інституцій дослідник відніс правові та адміністративні акти (конституції, закони, чинні норми права, судові прецеденти, адміністративні рішення, тощо), а до неформальних – різноманітні господарські договори та угоди, норми поведінки, кодекси честі та гідності, фахової самовідданості, звичаї і традиції, різноманітні соціальні умовності тощо.

Нові інститути, згідно Норта, з'являються, коли суспільство вбачає можливість одержання прибутку, який не може бути отриманий в умовах сформованої інституційної системи. Іншими словами, якщо виробничі фактори надають можливість збільшення доходів, а інституційні цьому перешкоджають, то великі шанси виникнення нових інститутів.

Крім інституцій в суспільстві існують організації. Організації, на думку Норта, охоплюють політичні органи (політичні організації. Сенат, міську раду, регуляторне агентство), економічні органи (фірми, профспілки, родинні ферми, кооперативи), суспільні органи (церкви, клуби, спортивні асоціації) та освітні органи (школи, університети, центри професійної підготовки).

Організації діють у просторі, який створюється конкретними інституційними обмеженнями, які дозволяють побачити взаємодію між правилами гри і поведінкою її учасників. Якщо організації спрямовують свої зусилля на непродуктивну діяльність, це означає, що інституційні обмеження створили таке середовище, яке заохочує саме таку діяльність. Зокрема, окремі країни бідні тому, що їх інституційні обмеження визначають таку систему винагород і стимулів за економічні чи політичні дії, що не заохочує до продуктивної діяльності. Норт показав, що організаційні фактори відіграють більш важливу роль, ніж технічні, оскільки ведуть до зміни інститутів, які, у свою чергу, справляють істотний вплив на розвиток економіки.

Загалом, слід відзначити, що великі інституціональні зміни відбуваються повільно, так як інститути є результатом історичних змін, формуються під впливом індивідуальної поведінки. Норт в своїх роботах висуває фундаментальні питання про зв'язок економічних змін, технічного розвитку та інституційних умов.

Функціонування економіки в значній мірою визначається державним устроєм, що формує економічні закони, створює і забезпечує ефективні права власності і впливає на політику розвитку. При цьому існує об'єктивна необхідність дотримання певних умов: політичні інститути зберігають стабільність, якщо їх підтримують організації, зацікавлені в їх незмінності; для успішного здійснення реформ необхідна зміна інституційної системи; модифікація норм поведінки, підтримують і легітимізують нові закони, є тривалим процесом, і при відсутності такого спонукального механізму державне пристрій не може бути стабільним;) в довгостроковій перспективі економічне зростання вимагає розробки законів і правил; неформальні обмеження іноді (але в короткі періоди) можуть забезпечувати економічний зростання навіть при несприятливих або нестабільних законах.

Поряд з інститутами важливу роль відіграють й ідеологічні стереотипи, ментальні моделі (культура, досвід, навчання), які впливають на ставлення, довіру до інститутів а, отже, і на ефективність останніх. Під тиском зацікавлених організацій (і з опором незацікавлених в змінах або зацікавлених в status quo) відбуваються інституційні зміни — в формальних і неформальних правилах і механізмах їх забезпечення. Такі зміни зазвичай відбуваються повільно: хоча закони можна переглянути досить швидко, зміна неформальних норм може тривати роками.

У книзі «Інститути, інституційні зміни і функціонування економіки» (1997 р.) Норт, розвиваючи свою теорію, переглядає поняття раціональності. Він робить особливий акцент на двох концептуальних проблеми: одна з них виникає при сприйнятті людиною світу з його безліччю фактів, інша — при сортуванні цих фактів за важливість і розрахунку оптимального вибору. Внаслідок інституційних змін зацікавлені організації планують поліпшити своє становище, реструктурувати обмін — систему трансакцій. Але їхній вибір не завжди досконалий. Припущення про «раціональний вибір» (що люди приймають саме те рішення, яке принесе їм максимум користі) підтверджується тільки за умови досконалих ринків, коли інформація є відкритою, що є нереальним в сучасному світі за обставин невпевненості, невизначеності, які склалися в перехідних економіках. До того ж не завжди інституційні зміни, які є вигідними для певної групи інтересу, є ефективними в масштабах всієї економіки, всього суспільства.

Наприклад, у багатьох суспільствах політики приймають не ті рішення, які сприяють економічному зростанню, а ті, що вигідні впливовим соціальним, економічним групам, які підтримують при владі політиків. Бюрократія також прагне не стільки збільшити виробництво, скільки взяти під свій контроль систему розподілу ресурсів. А приватний бізнес прагне бути монополістом на ринку, хоча власне конкуренція і сприяє економічному розвитку країни.

Звідси — коріння такого явища як «залежність від шляху», як назвав його Норт. Воно полягає в тому, що напрямок інституційних змін зміщується на догоду інтересам діючих організацій. Внаслідок цього деякі держави, відхиляючись від прогресивного шляху, залишаються в непродуктивній інституційній системі і виявляються на узбіччі світового розвитку. Тоюто, інституційні рамки суспільства повинні бути не просто ефективними (в конкретний період часу), а адаптивно ефективними — тобто повинні стимулювати появу альтернативних, різнопланових організацій для послідовного вирішення нових економічних проблем. Демократичні політичні системи і децентралізовані ринкові економіки з чітко визначеними та гарантованими правами власності є найближчими до адаптивно ефективних інституційних кордонів; варіюють тільки організаційні структури в цих інституційних рамках.

Таким чином, ефективні політико-економічні системи формують гнучкі інституційні структури, які здатні переживати кризи та зміни і є фактором успішного розвитку. Однак формування цих систем є результатом тривалого процесу; створення ж ефективних систем, розрахованих на короткострокову перспективу, вимагає в кожному випадку спеціальних досліджень і розробок.

Список використаної літератури:

1. North, Douglass. Institutions, Institutional Change and Economic Performance, 1990. Норт, Дуглас. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. Перевод на русский язык: А. Н. Нестеренко. — М., 1997. // Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. — 07.09.2013. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/6310>

КРАСНОПОЛЬСЬКА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри політичних теорій, кандидат політичних наук, доцент

ПОЛІТИЧНИЙ ТРАЙБАЛІЗМ: ПРОЯВИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Пострадянські країни, що проходять трансформаційні процеси від тоталітаризму до демократичного політичного режиму, дають емпіричний матеріал для порівняльного аналізу впливу політичних інститутів (як формальних, так і неформальних) на розвиток політичної системи.